

Голові спеціалізованої вченої ради
Д 26.053.12 в Національному педагогічному
університеті імені М. П. Драгоманова,
доктору політичних наук, професору
Бабкіній О. В.

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора політичних наук, професора
Тихомирової Євгенії Борисівни на дисертаційну роботу
Костирі Інни Олександрівни «Сучасні геокультурні
стратегії в політиці трансрегіональної комунікативної
взаємодії», подану на здобуття наукового ступеня доктора
політичних наук за спеціальністю 23.00.03 — політична
культура та ідеологія**

Актуальність обраної теми обумовлена низкою чинників: потребами дослідження геокультурних аспектів міжнародної інтеграції, насамперед, опрацювання адекватної викликам сучасності міжнародної дипломатії, впровадження нових ефективних механізмів співпраці народів світу; різноманітними напрямками міжнародної співпраці, в яких важливе значення відіграє культура; посиленням впливу культурного діалогу на міжнародні контакти, що стає визначальним фактором формування іміджу країн в глобальному середовищі. Оскільки культура у міжнародному співробітництві створює передумови для розвитку взаємодії країн у всіх сферах суспільного життя, звернення І. Костирі до теоретичного осмислення взаємозв'язку політики та культури на глобальному рівні, геокультурних стратегій політики міжнародної інтеграції, зокрема, в практиці країн європейського простору та їх значення для України в контексті реалізації власних європейських прагнень є цілком виправданим.

**Ступінь обґрунтованості, достовірності і новизни наукових
положень і висновків, сформульованих у дисертації.** Слід відзначити, що, намагаючись розібратися у суперечностях поставленої проблеми, дисертантка продемонструвала достатню обізнаність із науковим її дослідженням, ґрунтовне знання доробку як вітчизняних, так і зарубіжних

учених. Авторка продемонструвала належну повагу до наукових досягнень попередників й водночас виявила здатність розвивати ці здобутки, що дозволило створити фундамент, на якому будувалась рецензована робота. І. Костиря здійснила цілісне дослідження недостатньо осмислених в українській політології проблем, зокрема геокультурних аспектів європейських інтеграційних стратегій, контурів сучасної європейської політики та транскордонного співробітництва, впливу євро регіонів на розвиток локальних культур європростору. З огляду на це, ґрунтовне вивчення означеної проблематики та її обрання для безпосереднього теоретичного дослідження, насправді є оригінальним і актуальним, обумовлює цінність рецензованої дисертації для розвитку політичної науки.

Дисертаційне дослідження виконане в межах тематичного плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Дослідження проблем гуманітарних наук» (протокол № 6 від 26 грудня 2012 р.). Актуальність і важливість обраної теми дослідження авторка не лише обґрунтувала у вступі дисертації (с. 4-5) та авторефераті (с. 1-2), але й довела, розкриваючи її зміст в основному тексті дисертації. Визначивши об'єктом свого наукового пошуку геокультуру як політико-культурний феномен, а його предметом — особливості впровадження геокультурних стратегій в політиці трансрегіональної комунікативної взаємодії, зокрема, в країнах європростору, авторка сформулювала основні завдання, розв'язання яких забезпечувало б досягнення мети дослідження (с. 6-7).

Мета, завдання, об'єкт і предмет обумовили структуру дисертації. Вона видається цілком логічною і складається зі вступу, п'яти розділів (п'ятнадцяти підрозділів), висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 390 сторінок, основний зміст – 360 сторінок. Список використаних джерел складає 335 найменувань.

Дисертація І. Костирі написана логічно, послідовно викладені основні аспекти проблеми. Детально проаналізовані теоретико-методологічні засади дослідження геокультурної складової політики держави; окреслено та визначено ключові поняття дослідження – «геокультура» (с. 9, 352-353), «геокультурна стратегія» (с. 50), «геокультурні цінності» (с. 45), проаналізовано роль геокультурної стратегії в осмисленні сучасної політики трансрегіональної комунікативної взаємодії (с. 47-63); запропоновано сучасну методологію дослідження геокультурних аспектів політики комунікативної взаємодії у сфері міжнародних відносин (с. 63-84).

Слушним є звернення дисертантки до аналізу політико-культурних вимірів європейських інтеграційних стратегій, контурів нової європейської політики, транскордонного співробітництва, впливу єврорегіонів на розвиток локальних культур європростору (розділ 3).

Заслугою І. Костирі є аналіз сутності та основних складових геокультурних стратегій української держави в контексті трансрегіональної комунікативної взаємодії, сучасних тенденцій трансформації геокультури, їх вплив на геокультурні інтеграційні стратегії української держави (розділ 4).

Залучивши чималу кількість емпіричного матеріалу, І. Костиря розкрила особливості міжнародних геокультурних трансформацій і сформулювала авторське твердження, щодо взаємозв'язку гуманізму і демократії як ціннісних геокультурних засад сучасних міжнародних відносин. Авторка справедливо визначає, що реалізація позитивних потенцій процесу глобалізації вимагає опори на демократичні принципи в міжнародних відносинах, а демократія є основою підтримання миру між народами (с. 359).

Дисертантка слушно стверджує, що базовим геокультурним принципом міжнародних відносин є колективна безпека, яка сьогодні розглядається як універсальна цінність суспільства ризику. Це спільна підстава, на якій необхідно вибудовувати міжнародну комунікативну

взаємодію, спрямовану на запобігання глобальних катастроф. При цьому важливим аспектом проблеми колективної безпеки є її зв'язок з демократією, оскільки головними чинниками підтримки міжнародної стабільності і формування середовища безпеки стали певні демократичні принципи (с. 359).

Крім того, можна погодитись, що сутністю геокультурного стратегування у національному просторі України має стати продукування позитивних смислів, на основі яких сформується ідеологія добробуту, соціального успіху, консолідації та злагоди, а перспективними складовими такої стратегії закономірно мали би бути: державна цільова програма щодо подолання культурної відчуженості окремих регіонів; збереження культурних цінностей, що опинились під загрозою внаслідок зовнішньої агресії; відновлення роботи зруйнованих закладів культури; децентралізація та демократизація культурної політики при послідовному захисті національно-культурних пріоритетів; підвищення якості національного культурного продукту (с. 360).

І. Костиря продемонструвала високу обізнаність із вітчизняною і зарубіжною джерельною базою. Емпіричну основу дослідження склали міжнародні та національні нормативно-правові документи країн Європи та України, органів ЄС, дані прикладних досліджень Інституту соціології НАН України, Національного Інституту стратегічних досліджень при Президентові України, Українського центру економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова, результати щорічних звітів міжнародних неурядових організацій Freedom House, Human Rights та ін.

Головній меті та конкретним завданням дослідження відповідають основні здобутки наукової новизни дисертації: *обґрунтовано* бачення геокультури як культурно-просторового підґрунтя політичної системи на регіонально-національному та глобальному рівнях, спільно виробленої основними політичними гравцями системи цінностей, норм та соціально-політичних відносин, які відповідають викликам сучасного світу; виявлено

основні відмінності геокультури від геополітики; *запропоновано* авторське визначення поняття «геокультурна стратегія»; *поєднано* культурологічний, антропоцентричний, синергетичний, гуманістичний та аксіологічний підходи, методи стратегування та діалектики, що дозволили сформулювати методологію аналізу і виділити кілька політичних аспектів геокультури (важливий канал комунікації між країнами та регіонами, критерій, що дозволяє їм здійснювати політико-культурну ідентифікацію у зовнішньому світі; форма репрезентації політичних реалій за допомогою просторових образів; образно-символічне представлення ціннісних характеристик суспільства у процесі його міжнародного самовизначення; світова культура, що формується на підставах культурного діалогу та плюралізму глобальних і регіональних ціннісних систем); *проаналізовано* комунікативний потенціал геокультурних стратегій України, зокрема такої форми стратегування як українські єврорегіони, що сприяє розвитку політики добросусідства, укріпленню комунікативної взаємодії зі стратегічними партнерами України, формуванню активного міжкультурного діалогу та спільної системи цінностей.

Варто відмітити використання дисертанткою широкого методологічного інструментарію, що дозволило забезпечити обґрунтованість і достовірність наукових результатів. Неупередженість та незалежність наукових суджень забезпечує використання філософсько-світоглядних, загальнонаукових принципів і підходів та спеціально-наукових методів пізнання геокультури як політико-культурного феномену. Філософсько-світоглядною основою дослідження є положення діалектики, на базі яких визначено взаємообумовленість соціально-політичних та ціннісно-культурних засад політики. Робота будувалась на принципах науковості, об'єктивності, цілісності, єдності теорії і практики, безперервності розвитку та інших.

Дисертаційне дослідження спирається на такі методологічні підходи: герменевтичний; аксіологічний; гуманістичний; комплексний. Використано

низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що дозволило забезпечити обґрунтованість, достовірність наукових результатів.

Застосовано такі методи як діалектичний, культурологічний, антропоцентричний, а також методи структурно-функціонального аналізу, синергетики та системного аналізу. Зокрема, застосування діалектичного методу пізнання дозволило розкрити основні поняття проблематики дослідження, проаналізувати предмет дослідження у його соціально-політичних та інших взаємних зв'язках і залежностях, виявити паралелі й перетини політики та культури у сучасному глобальному середовищі. Метод системного аналізу забезпечив розуміння значення феномену геокультури в його цілісності, системних зв'язках. Використання синергетичного методу, міждисциплінарності дало можливість з'ясувати доцільність поєднання знань різних суспільно-гуманітарних наук для проведення інтегрованого аналізу геокультурних стратегій, їх проявів та результатів.

Повнота викладу наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Про високий фаховий рівень дисертанта свідчить апробація результатів роботи, яка здійснена на багатьох міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях та науково-методологічних семінарах.

Проблеми, що досліджувались, висвітлені в 30 наукових працях, серед яких одна одноосібна монографія; 21 стаття у фахових виданнях України з політичних наук та у закордонних фахових виданнях; 8 статей в інших наукових виданнях.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Загалом, як за структурою, так і виконанням робота справляє позитивне враження, а основні положення дисертації можуть стати теоретико-методологічною базою для наступних досліджень, а також можуть бути розвинені у подальших дослідженнях концептів та підходів сьогочасних геокультурних стратегій в політиці трансрегіональної комунікативної

взаємодії. Сформульовані висновки дисертації важливі в експертно-аналітичній роботі як теоретичний матеріал при оцінці політико-культурних засад зовнішньої політики, публічної дипломатії, ролі громадських організацій в проведенні культурного діалогу між народами. Результати дослідження можуть бути використані для розроблення та реалізації євроінтеграційних стратегій України, можуть застосовуватись в навчальній роботі, зокрема, при підготовці навчальних посібників і підручників, при викладанні курсів політології, культурології, геополітики.

Висновки та пропозиції дисертаційної роботи можуть бути використані суб'єктами політики у розв'язанні завдань з формування комунікативної взаємодії акторів зовнішньої політики, у вирішенні глобальних проблем сучасності, міждержавних та міжрегіональних конфліктів ідентичностей.

Зауваження до змісту наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Відзначаючи досить високий рівень методологічної та прикладної розробки теми дослідження, вважаємо за доцільне звернути увагу й на низку недоліків і висловити наступні зауваження автору роботи, а також звернути увагу на дискусійні питання та ті, що потребують певного пояснення.

1. Загалом підтримуючи запропоноване автором тлумачення відмінностей геокультури і геополітики, звертаємо увагу, що на стор. 19 йдеться про те, що «... поява новітнього політологічного поняття геокультури... є теоретичним перевтіленням вже доволі давно популярної геополітики». Не зовсім зрозуміло, що саме авторка має на увазі під цим «теоретичним перевтіленням» і в чому конкретно проявляються відмінності геокультури і геополітики.

2. На с. 92 авторка зазначає, що «будучи елементом політичної культури, геокультура формується за тими ж законами та закономірностями, що й політична культура загалом». На наш погляд, загалом у дисертації спостерігається певна термінологічна невизначеність

щодо співвідношення понять «політична культура» та «геокультура», а тому з тексту дисертації не зовсім зрозуміло, яке з понять авторка вважає більш широким, а яке, на її думку, характеризує більш специфічну сферу політичної діяльності.

3. На наш погляд, не зовсім логічним у контексті проблематики дослідження виглядає звернення авторки до проблем екологічного права (с. 220-223), яке безпосередньо не пов'язане з проблематикою політико-культурних аспектів міжнародних відносин. Більш логічним було б звернення до аналізу проблем екологічної культури або культури екологічної безпеки.

4. Розглядаючи у підрозділі 4.3. геокультурні стратегії українських єврорегіонів, авторка, на нашу думку, надмірно захоплюється викладом матеріалу, що характеризує містечко-культурну діяльність суб'єктів транскордонної взаємодії. Ця діяльність, зрозуміло, є важливою, займає значне місце у структурі транскордонного співробітництва і позитивно впливає на взаємодію між народами різних країн, проте більшої уваги потребують проблеми розвитку механізмів самоорганізації у прикордонних громадах, ініціативності, громадської відповідальності за впорядкуванням державно-політичного простору.

5. У дисертаційній роботі слушно стверджується, що потрібно зберігати та розвивати геокультурні цінності гуманізму, демократії, безпеки (підрозділи 2.2., 3.1., 5.3.). Однак, на нашу думку, більше уваги треба приділяти не просто закликам консолідувати суспільство світових геокультурних цінностей, а конкретним механізмам такого об'єднання, засобам формування суб'єктів міжнародних відносин відповідної політико-культурної ціннісної ідентифікації.

Втім, висловлені міркування носять радше дискусійний, аніж концептуальний характер, не знижуючи загальної високої оцінки виконаного дослідження, його наукової цінності й суттєво не впливають на якість представленої дисертації.

Загальний висновок. Зміст дисертаційної праці, логіка її викладу підтверджують високий науковий рівень та самостійність мислення авторки. Положення дисертації можуть бути корисними в подальшій науково-дослідній, політичній, громадській, експертній та освітянській діяльності.

Отже, оцінюючи загалом дослідження І. Костирі «Сучасні геокультурні стратегії в політиці трансрегіональної комунікативної взаємодії», як важливий крок у розвитку сучасної політичної науки, варто відмітити достовірність, цілісність та оригінальність авторських висновків. Текст автореферату відповідає змісту дисертації та відображає головні положення дослідження. Аналіз дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок про її відповідність паспорту спеціальності 23.00.03 — політична культура та ідеологія.

Дисертаційне дослідження «Сучасні геокультурні стратегії в політиці трансрегіональної комунікативної взаємодії» є оригінальною і завершеною науковою працею, що відповідає вимогам п.п. 9.11.12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а її авторка Костиря Інна Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.03 — політична культура та ідеологія.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ

доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної інформації
Східноєвропейського національного
університету імені Івана Мазепи

Тихомирова Є. Б.

Тихомирова Є.Б.
Севенюк А.С.